

УДК: 371:37.06(497.11)

Bibliid 1451-3188, 23 (2024)

Год XXIII, бр. 86, стр. 161–194

Изворни научни рад

Рад примљен 24. 11. 2023. године

Рад одобрен 14. 3. 2024. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.86.10

БЕЗБЕДНА ШКОЛА – СВЕТ И СРБИЈА – МОГУЋИ МОДЕЛИ

Драган МАНОЈЛОВИЋ, Дејана ГАЈИЋ*

Апстракт: Смртоносни напад на животе ученика и особље у школи „Владислав Рибникар“ у Београду, 3. маја 2023. године, изазвао је протесте грађана, бригу родитеља и заједнице за безбедност ученика у школама у Републици Србији. Стручна и лаичка јавност одмах је поставила питање: Како и зашто се такав злочин догодио? Политичари су се одмах заклели да то више никада неће дозволити да се понови. Након неколико дана почела су да се постављају питања о безбедности ученика у школама и изводе закључци са тврдњама ко је одговоран. Питања и закључака је пуно – од тога да ли Србија има механизме да пружи безбедност школи, ученицима и особљу, до тврдњи, да се мора укључити физички приступ безбедности кроз претварање полиције у стражаре. Резултати истраживања криминалних догађаја у школама у Европској унији, и шире у свету, указују да није довољно претварање полиције у стражаре, већ да је потребна вишеслојност мера као елемената подршке у безбедносном процесу заштите: ученика, наставника, ненаставног особља, школе и њеног окружења. У Србији се не види да је понуђено неко друго решење, приступ или модел, осим два традиционална модела: „Модела физичког рада полиције“ и „Модела стражарења полиције“. У раду се представља могућност изградње и успоставе следећих модела безбедности, и то: „Модела безбедне школе“, „Националног сервиса за безбедност ученика и школа“, „Националне асоцијације директора за безбедност школе“, „Канцеларије за безбедност ученика и школа“, на нивоу

* Пословни и Правни факултет, Београд. E-mail: detore1914@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6120-0220>;

Правни факултет, Нови Београд. E-mail: dejanadjordjic@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0001-9080-1247>.

градова и локалних самоуправа и „Ревизора за безбедност школа на свим нивома, од националног, преко градског до локалног“. Притом се испитује и могућност усвајања посебних правних аката попут: „Декларације о безбедности ученика, особља и школе“, „Кодекса о безбедности школе“ и „Закона о безбедности школе“, као и других аката који би били нужни за очување безбедности школа у Србији.

Кључне речи: Школа, безбедност, свет, модели, Република Србија.

1) УВОД

Теоријско и емпиријско истраживање у овом раду осмишљено је да помогне научну и стручну (расправу, дискусију и друге активности у заједници),¹ о настајању и развоју карактера између заједнице и школе (ученика и других учесника у образовању и васпитању),² у области безбедности,³ и изградњи „Модела безбедне школе“, у Републици Србији.⁴ Сведоци смо да се у светским оквирима за испоручивање безбедносних производа, када је у питању безбедност школе и

¹ Igor Pyrko, Viktor Dörfler, and Colin Eden, “Thinking together: what makes communities of practice work?” *Human relations*, 2017, vol. 70, no. 4, pp. 389–409.

² Законом о основном образовању и васпитању, у уводном делу који се односи на предмет Закона, у члану 1. прописао је да се наведеним Законом уређује основно образовање и васпитање, као део јединственог система образовања и васпитања. Основно образовање и васпитање остварује се у складу са Уставом, законом којим се уређују основе система образовања и васпитања, потврђеним међународним конвенцијама, повељама, споразумима и овим законом. Обавезност основног образовања и васпитања прописана у члану 5. истог Закона, где је законодавац прописао: „Основно образовање и васпитање обавезно је и остварује се у складу са законом. Надаље, у члану 6. прописано је да ће родитељ, односно други законски заступник, бити дужан да обезбеди да његово дете упише и редовно похађа школу. У делу задатака школе, у члану 9. Закона, прописано је да је основни задатак школе да омогући квалитетно образовање и васпитање за свако дете и ученика, под једнаким условима, без обзира где се школа налази, односно где се образовање и васпитање одвија. Може се приметити да наведеним Законом није прописана обавеза школе, а тиме и заједнице, да школа буде безбедно место за остављавање наведених права и извршавање прописаних обавеза. Видети: „Закон о основном образовању и васпитању“, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2013, 101/2017, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 129/2021 и 92/2023.

³ Clifford Shearing, “The relation between public and private policing”, *Crime and justice*, 1992, vol. 15, pp. 399–434.

⁴ Joy Ann Kirchner, *A Safe School Plan for Jefferson Elementary School*, Augsburg University, 1997.

ученика, поред јавног сектора уводи и приватни сектор у до сада неприкосновену област рада и одговорности полиције, који једним делом преузима или почиње делити одговорност са њом за безбедност грађана и њихове имовине.⁵ Потребни су нови принципи и модели за безбедност школе у Србији који узимају у обзир „замућење“ од оног што се конвенционално сматрало паралелним системима, са приватним обезбеђењем, и учешћем целокупне заједнице који су, како се верује, „мањи“ или млађи ентитети и организације у односу на јавни сектор, који по правилу успоставља држава.⁶ Рад представља неке од принципа препознатих у ЕУ и свету, као и решења за успоставу могућег „Модела безбедне школе“ у Републици Србији. Аутори подржавају став да би требало увећати сваки напор ка потпуној узајамној (симбиотичној) сарадњи између свих чланова заједнице (организација и ентитета) у изградњи „Модела безбедне школе“ у Србији.⁷ Савремена кретања у европским државама и шире, у свету, иду у смеру „приватизације“ безбедности у заштити школе, што није случај и у Србији.⁸ Овде не говоримо о економским погледима и разумевању „приватизације“ „продајом државне службе“. Овде разматрамо процес који се укоренио у Србији, у коме се брзо развијао паралелни „модел безбедности“ на тржишту који је омогућио приватним компанијама, агенцијама и појединцима да створе „хибридни модел рада“ у безбедности.⁹ За све ово није било нужно да се изврше измене закона

⁵ Michael S. Scott, and Herman Goldstein, *Shifting and sharing responsibility for public safety problems*, Washington, D.C.: US Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2005.

⁶ Clifford Shearing, Philip C. Stenning, “Modern private security: its growth and implications”, In: Tonry, M. & Morris, N. (Eds.) *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 1981, Vol. 3, pp. 193–245.

⁷ Термини изражени у овом раду у граматичком мушком роду подразумевају природни женски и мушки род лица на које се односи.

⁸ Deborah D. Avant, *The market for force: The consequences of privatizing security*, Cambridge University Press, 2005.

⁹ Један од модела пружања (испоручивања) услуга безбедности школи, ученицима, наставницима, ненаставном особљу (из сфере тзв. „Јавног и приватног партнерства“) је Модел додатне услуге који се може препознати на примеру школе „Владислав Рибникар“ у Београду. Видети: Ken Warren, *Designing a new collective operating and funding model in the New Zealand public sector*. Victoria University of Wellington, Te Herenga Waka, Institute for Governance and Policy Studies, 2021.

у вези са радом јавног сектора безбедности.¹⁰ Уопштено говорећи, законодавство у многим државама прописује могућности организовања и пружања услуга од стране приватног сектора у области безбедности.¹¹ Оно што се десило у државама које су омогућиле учешће приватног сектора у безбедности може се назвати „експлозијом“, која је до те мере развила пружање услуга у безбедности да надмашује брзо растући број службеника у јавном сектору безбедности, а наука је све то заједно одредила термином „Индустрија за контролу криминала“.¹² С друге стране, супротно од савремених трендова смањења броја полицијских службеника на однос – до два (екстремној максималности три) полицијска службеника на хиљаду становника, у Србији је дошло до наглог пораста броја полицијских службеника. У последњих десет година, упркос свакодневном, месечном, годишњем и деценијском смањењу броја становника, достигнут је број више од пет полицијских службеника на хиљаду становника, без простора покрајине Косова и Метохије, у међународно признатим границама Републике Србије.¹³ Примећује се да се у Србији за безбедност школе фаворизују два модела: „Модел физичког рада полиције“ и „Модел стражарења полиције“, без „научних и других академских и стручних знања и достигнућа из ове области у пословима безбедности“.¹⁴ Јавност позива прво државу, а затим друштво и друге

¹⁰ Herbert Wulf, *Security sector reform in developing and transitional countries*, Berghof research center for constructive conflict management, 2004.

¹¹ Jaap De Waard, “The private security industry in international perspective.” *European journal on criminal policy and research*, 1999, vol. 7, pp. 143–174.

¹² Rick Sarre, and Tim Prenzler, *Private security and public interest: Exploring private security trends and directions for reform in the new era of plural policing*. Sydney: Australian Security Industry Association Limited, 2011; Randall G. Shelden, and William B. Brown, “The crime control industry and the management of the surplus population”. *Critical Criminology*, 2000, vol. 9, no. 1, pp. 39–62.

¹³ Завод за статистику Републике Србије. Интернет: stat.gov.rs

¹⁴ Овакав приступ у свету није показао одговарајуће резултате јер су се смртоносни и други напади, силовања, разбојништва управо дешавала унутар школа док је службено лице полиције било присутно у непосредном окружењу школе. Овакав тренд би се могао десити и у Србији, где су могући напади унутар школе без обзира на присуство тзв. „Школског полицајца“. Видети: Rob I. Mawby, “Models of policing” In *Handbook of policing*, Willan, 2012, pp. 17–46; Teh Yik Koon, “The best police force in the world will not bring down a high crime rate in a materialistic society.” *International Journal of Police Science & Management*, 2009, vol. 11, no. 1, pp. 1–7.

учеснике у јавном животу, да одговоре на запањујући низ проблема у вези са насиљем у школама, да обављају задатаке све време под претпоставком да држава и друштво имају стручност и ресурсе за то, пропуштајући да примете да се проблеми безбедности школе, ученика, наставника и школског оркужања обично решавају комбинацијом одговора.¹⁵ Ретко је довољна само једна врста одговора, на пример одговор полиције.¹⁶ Многи од ових проблема и задатака, као што се може приметити из јавног дискурса, падају на полицију, а мало или скоро никако се не могу приметити захтеви према одговорности грађана, корпорација и других организација или јавних служби.¹⁷ Насиље у школи постало је све већа забринутост у Републици Србији, док се план за решавање овог проблема не види. У чланицама ЕУ, и шире у свету, у овој области доносе се и примењују различите Стратегије за одржавање безбедности школе (ученика, наставника и др.). Неке од њих укључују политику: 1) нулте толеранције; 2) решавања сукоба кроз вршњачко посредовање; 3) изградње бранљивог простора, 4) безбедног планирања школе и, 5) превентивног деловања заједнице.¹⁸

2) ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТ

Трансформација савремених безбедносних претњи обликује ново безбедносно окружење и безбедносно парадигму у односу на безбедност ученика и школе.¹⁹ Из научних истраживања препознаје се

¹⁵ Pedro Noguera, "Preventing and producing violence: A critical analysis of responses to school violence". *Harvard Educational Review*, 1995, vol. 65, no. 2, pp. 189–213.

¹⁶ Michael S. Scott, Herman Goldstein, *Shifting and sharing responsibility for public safety problems*, *op. cit.*, p. 11.

¹⁷ *Ibid.*, p. 23.

¹⁸ Glenn W. Muschert, Anthony A. Peguero, "The Columbine effect and school antiviolence policy", in: *New approaches to social problems treatment*, Emerald Group Publishing Limited, 2010, pp. 117–148.

¹⁹ Наведимо један пример ако научни резултати буду прихваћени као разумевање трендова криминала и криминалних активности у Републици Србији (што је мора се признати мало вероватно), који захтева брзу реакцију друштва. Тако, према процени *Националне асоцијације директора за безбедност школа у Сједињеним Америчким Државама*, сваке године има 9.000 силовања, 12.000 оружаних пљачки, 270.000 провала и 204.000 тешких напада у школама. Видети: Kirchner, 1997; Day, et al., 1995. Не бисмо требали да чекамо развој оваквог

очигледано „преливање“ претњи²⁰ из окружења у којем је конфликт доминантан, у простор школе. Не виде се покушаји научног и стручног деловања у смеру изградње потребних ресурса за безбедност школе, већ се види да деценијама школа има све мање могућности и капацитета за самостално деловање у овој области.²¹ С обзиром на природу угрожености школе и школског окружења, потребан је нови приступ у креирању модела безбедносних активности који ће укључити све који могу допринети спречавању и сузбијању нових претњи и стварању активног динамичног супротстављања појавама угрожавања безбедности школе у целини.²² Безбедносни приступи се, у савременим поимањима безбедносних одговора, више не заснивају само на реакцијама на претње, већ више на (профилактици) предиктивним и проактивним приступима – превенцији.²³ Узимајући ово у обзир, очекује се шире учешће различитих актера у узајамној друштвеној одговорности за безбедност школе, чиме би се стварили услови за развој превентивног „Модела безбедне школе“ као најбољи одговор на потенцијалне претње угрожавања, ученика, наставника и другог особља школе.²⁴

безбедносног угрожавања ученика у школама у Србији (*нприм. аутор*). Видети: Vlatko Cvrtila, Anita Perešin, “New security models and public-private partnership.” *Collegium antropologicum*, 2014, vol. 38, no. 1, pp. 195–204.

²⁰ *Ibid.*, p. 198.

²¹ Les Johnston, “What is vigilantism?” *The British Journal of Criminology*, 1996, vol. 36, no. 2, pp. 220–236.

²² Detmar W. Straub, Richard J. Welke, “Coping with systems risk: Security planning models for management decision making,” *MIS quarterly*, 1998, pp. 441–469.

²³ Michael Cascardi, Christopher M. King, Daniel Rector, Jill DelPozzo, “School-based bullying and teen dating violence prevention laws: overlapping or distinct?,” *Journal of interpersonal violence*, 2018, vol. 33, no. 2, pp. 3267–3297.

²⁴ Једна од интересантних студија о „Моделу безбедне школе“ спроведена је у Канади. Сврха студије је била да се испита природа политика и програма превенције насиља у школама у Канади. Студија је укључивала следеће методе истраживања: преглед литературе и систематску анализу националног узорка од 116 политика и програма за превенцију насиља школских одбора. Резултати су показали да постоји огромна количина активности унутар образовне заједнице да се разуме и помири са питањем насиља у школи и да се идентификују и имплементирају ефикасна решења. Што се тиче појединих компоненти, скоро сви школски одбори у анкети су укључили изјаву о суспензији и искључењу ученика. Друге области којима се школски одбори баве укључују делегирање административних одговорности, преношење информација о

Појава нових форми обавештавања јавности путем интернета учинила је могућим тренутно сазнавање појава, као што су угрожавање школа и ученика са свих тачака постојеће цивилизације (земљиног географског простора) у свету, што је на много начина утицало (утиче) на промене у развоју метода угрожавања школе, ученика, наставног и ненаставног особља – саме школе и њеног окружења од девијантних, делинквентних и неретко многих криминалних активности – насиља и других напада.²⁵ Могућности сазнања о активностима угрожавања у

политикама заинтересованим странама и промовисање позитивне школске климе. Такође, већина докумената које смо прегледали састојала се од изјава о политици у вези са неким од конкретних прекршаја укључених у наше категорије анализе садржаја. Обично су то укључивали физички напад, вербално узнемиравање, застрашивање/малтретирање/претње и присуство оружја. Истовремено, идентификована је потреба за више могућности за обуку особља у областима насиља у школама и превенције насиља и висококвалитетних евалуација политика и програма и добрих метода за пријављивање инцидената насиља у школи. У закључку, из студије је произашло шест општих тачака. Прво, политика школског одбора треба да буде интерно конзистентна, односно да свака изјава политике превенције насиља треба да буде логички повезана једна са другом. Друго, политика одбора треба да буде у складу са програмима превенције насиља који функционишу у свакој од школа одбора. Треће, политике треба да буду свеобухватне, укључујући што је могуће више од 35 компоненти политике идентификованих у овом извештају. Такође, програми треба да буду вишеструки. Четврто, политике одбора треба да имају фокус на заједници. Узроци насиља међу младима су бројни и често се налазе изван надлежности школског система. Морају се развити партнерства између школа и група у заједници како би се остварили усклађени, одрживи и свеобухватни напори за превенцију насиља. Пето, школски одбори треба да имају допунске програме за ученике који су агресивни и насилни. Ови програми морају бити подржавајући и корективни, а не кажњавајући, деморалишући и нефлексибилни. Најзад, решења за превенцију насиља морају да се позабаве основним узроцима насиља, односно друштвеним, породичним, еколошким и академским факторима који дете излажу ризику. Видети: David M. Day, Carol A. Golench, Jyl MacDougall, C. Beals-Gonzales, "School-based Violence Prevention in Canada: Results of a national survey of policies and programs," 1995; Vlatko Cvrtila, and Anita Perešin, "New security models and public-private partnership", *op. cit.*, p.197.

²⁵ Ова могућност, како показују истраживања, непосредно има утицаја на појаву ширења тзв. „заразе“, сличан ефекту „имитације“. Такође, може доћи до још неких видова понашања других особа, као што су: „Магле рата“, „Слепило тунела“ и других појава које би довеле до новог масовног смртоносног напада. Овакви ефекати сугеришу да понашања могу бити „заразна“ и да се шире широм популације. У примеру масовних пуцњава, рекло би се да постоји ефекат заразе

реалном времену, тренутних информација о нападима, метама и средствима за извршење, неком будућем девијанту, делинквенту и починиоцу кривичних дела омогућило је истовремену реакцију и покретање новог смртоносног напада (могућност имитације), а истовремено је умањило домет традиционалног модела испоруке безбедности који је заснован на статичком – реактивном приступу државних органа, најчешће полиције.²⁶ Ова видљива и стална промена захтева да се развије нови модел безбедносног управљања асиметричним типовима претњи у школама.²⁷ Она, истовремено, мења код корисника безбедносних услуга перцепцију захтева за испоруком безбедносних производа. Ова нова стална и скоковита промена (експлозија нових форми угрожавања безбедности школе, ученика и наставника) није само асиметрична због појаве нових облика претњи

ако један инцидент масовне пуцњаве повећа вероватноћу других случајева масовне пуцњаве у блиској будућности. Видети: James Alan Fox, Nathan E. Sanders, Emma E. Fridel, Grant Duwe, Michael Rocque. "The contagion of mass shootings: The interdependence of large-scale massacres and mass media coverage". *Statistics and Public Policy* 2021, vol. 8, no. 1, pp. 53–66. Постоје докази да када дође до масовне „пуцњаве“, постоји привремено повећање вероватноће другог догађаја у просеку у наредних неколико дана (наука на основу досадашњих резултата истраживања наводи да је то најчешће рок од 13 дана). У наведеном времену се предлаже давање примата „Моделу физичког рада“ органа безбедности, где се тражи да се смањи пропустљивост надгледања простора у коме би „потенцијални имитатор“ могао да спроведе своју намеру и изврши други масовни злочин како се догодило у Србији. Примећује се да би густина полицијских службеника требала бити повећана у руралним срединама (где је насељеност око или до 150 становника на један квадратни километар или нешто више), где је иначе мањи број полицијских службеника у географском простору, као што су градови или већа места (*нприм. аутор*). Видети: Simon Dalby, *Security and environmental change*. Polity, 2009; Haji Abdi Daud, Dr Ruth Thinguri, and Mary Mugwe, "Does Stakeholders" Security Planning Influence Security Management Outcomes?, *Empirical Evidence from Public Secondary Schools in Mandera County, Kenya*, 2022, vol. 6, no. 4, pp. 225–235; James Tshatshu Umziuvukile, *Strategies to deal with poor learner safety in the North-West Province Township Secondary Schools: Towards the development of a school safety strategy*, Diss. Bloemfontein: Central University of Technology, Free State, 2016.

²⁶ Immo Fritsche, "Predicting deviant behavior by neutralization: Myths and findings", *Deviant Behavior*, 2005, vol. 26, no. 5, pp. 483–510; Abhishta, Abhishta, et al., „Why would we get attacked? An analysis of attacker’s aims behind DDoS attacks”, *J. Wirel. Mob. Networks Ubiquitous Comput. Dependable Appl.*, 2020, vol. 11, no. 2, pp. 3–22.

²⁷ Louise K. Comfort, "Risk, security, and disaster management", *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 2005, vol. 8, pp. 335–356.

и изазова, већ и због тога што захтева и брзе асиметричне безбедносне одговоре од стране државе и њених органа.²⁸ Садашњи „Модел физичког рада полиције“ и „Модел полицајци стражари“ у Србији не могу бити ефикасни у „модерним“, новим (свакодневно новијим) условима развоја угрожавања школе, ученика, наставног и ненаставног особља и школске имовине.²⁹ Школа, ученици, њена унутрашњост и окружење у коме она постоји стално је изложено новим облицима безбедносних појава угрожавања које имају сва обележја „кризе и катастрофе“.³⁰ Модерна школа која прати (рекли бисмо, то је неминовност) друштвене токове, не само у националним границама већ у Европи и у свету, постаје све рањивија и осетљивија на (сметње) претње које угрожавају право ученика на мирно уживање својих права на учење, боравак у школи и њеном окружењу.³¹ Историјски след појава угрожавања безбедности школе, ученика, наставника и школског окружења, утврђује становиште да нове околности у безбедносном окружењу (националном и међународном) захтевају нове врсте (моделе и методе) безбедносног организовања, деловања и одговора које школа не може сама да обезбеди.³² Историјски посматрано, традиционално и владајуће поимање безбедности у државма ЕУ треба да се подвргне преиспитивању, јер има у виду тзв. државоцентрични приступ, а тиме и безбедност школе, ученика и наставника као градивних елемената њене функције. Да је овај приступ владајући и у Србији, показује чињеница да су многи одмах након масовног смртоносног напада у школи „Владислав

²⁸ Caitlin M. Bonanno, Richard L. Levenson Jr., *School shooters: History, current theoretical and empirical findings, and strategies for prevention*, Sage Open, 2014, vol. 4. no. 1; Rod Thornton, *Asymmetric warfare: Threat and response in the 21st century*, Polity, 2007.

²⁹ Cynthia Pitso, Mamokete, *The problem of safety and security in managing effective teaching and learning in the primary school*, University of Johannesburg (South Africa), (2012).

³⁰ Margaret Sinclair, and Unesco, *Planning education in and after emergencies*. Paris: UNESCO, International Institute for Educational Planning (2002).

³¹ Benjamin Kutsyuruba, Don A. Klinger, and Alicia Hussain, “Relationships among school climate, school safety, and student achievement and well-being: a review of the literature”, *Review of Education* 3.2 (2015), pp. 103–135.

³² Pedro Noguera, “Preventing and producing violence: A critical analysis of responses to school violence”, *op. cit.*, pp.189–213; Julian Richards, *A guide to national security: Threats, responses and strategies*, Oxford University Press, 2012; Louise K. Comfort, “Risk, security, and disaster management”, *op. cit.*, pp. 335–356.

Рибникар“, поставили питање: Шта је радила „БИА“ (Безбедносно информативна агенција Републике Србије)?³³ Овакав приступ се најчешће препознаје у премиси да су грађани, тиме и учесници, као чланови једног друштва безбедни ако је држава у којој бивствују безбедна. Дакле, из ове премисе бисмо требали да разумемо да је то и лични осећај безбедности грађанина а тиме и школе, ученика, наставника и друштва у целини, да је њихова безбедност условљена степеном безбедности државе.³⁴ Надаље, наведену премису разумемо у том смислу да ако јача безбедносна моћ државе тиме би ниво безбедности био на вишем нивоу унутар друштва, где своје место имају: школа, ученици и наставници, али то није тако.³⁵ Напротив, јачање безбедносне моћи државе није нужно гаранција унутрашње безбедности њеног друштва, већ се у прошлости и садашњости могу пронаћи и други концепти где је она узрок несигурности.³⁶ Из изнетог би следио закључак: не само да је у Србији погрешно питање шта је радила БИА када се разматра масовни смртоносни напад у школи „Владислав Рибникар“, већ оно показује сву лепезу непознавања основних постулата безбедности у друштву, и најочигледније потврђује ниво заблуде о томе шта је безбедност друштва и који су њени унутрашњи витални елементи, на чијој лествици своје место (у

³³ У Републици Србији се из необјашњивих разлога поистовећује „БИА“ и Унутрашња безбедност, што никако није исто. Једно је непосредна делатност, а друго је у додиру са делатношћу. Поистовећује се: контраобавештајно са безбедносним, што је значајно или немерљиво уже по свим параметрима од безбедносног. Такође се поистовећује обавештајно и информативно што никако није исто, и много тога другог. Овакав приступ је довео до стања да Србија има најмање четири „картона болести“ једног истог криминалног миљеа који не дозвољавају, прецизније је рећи ометају, спознавање (скенирање, препознавање и дешифровање појава угрожавања) болести криминалног миљеа и употребу одговарајућег „лека“, безбедносног или правног института, механизма, метода, технике или алата (*прим. аутора*); БИА је основана 1. августа 2002. године, Одлуком Народне скупштине Републике Србије. Видети: „Закон о Безбедносно информативној агенцији“, *Службени гласник РС*, бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014, – Одлука УС, 66/2014, 36/2018.

³⁴ Emma Rothschild, “What is security?”, *Daedalus*, 1995, vol. 124, no. 3, pp. 53–98.

³⁵ Sadako Ogata, *State security-human security*, United Nations University, Public Affairs Section, 2002.

³⁶ Didier Bigo, “When two become one: Internal and external securitisations in Europe”, *International relations theory and the politics of European integration: Power, security and community*, 2000, pp. 171–204.

њеном врху) имају ученици, наставници, школа и њено окружење.³⁷ С друге стране, пледира се, у научној и стручној лепези различитих поимања безбедности, да би се она требала проширити и на друге референтне објекте безбедности а не само на државу, на референтне објекте безбедности на које указује Копенхашка школа „Секуритизације“, и друга схватања где је објект безбедности егзистенцијална претња (Амерички приступ после 11. септембра 2001. године).³⁸ Надаље, један од погледа на референтне објекте безбедности је и приступ који су изнеле Уједињене нације о људској безбедности, где је она „стање у којем су особе ослобођене штетног нарушавања свакодневног живота (...)“, и многих других размишљања.³⁹ Многи истраживачи из ове области, на основу својих дугогодишњих истраживања, наводе да: „Унутар академске заједнице расте и појављује се видљиви консензус, да „Програми превенције и интервенције против насиља, не само у школама већ и у заједници, треба да буду усмерени на млађу децу пре него што ће она бити умешана у „озбиљна“ тешка дела насиља“.⁴⁰ Приклањамо се наведеном консензусу, јер верујемо да је овакав приступ капиталан за будућу извесну безбедност заједнице и школе.

3) САДАШЊЕ СТАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ ШКОЛА У СРБИЈИ

Треба приметити да ниједна јавна служба у Србији, а према резултатима истраживања генерално, нема добре резултате у односу на компараторе безбедности ученика, школе, запослених у школи и

³⁷ Laura E. Agnich, “A comparative analysis of attempted and completed school-based mass murder attacks”, *American Journal of Criminal Justice*, 2015, vol. 40, pp. 1–22; Stian Antonsen, *Safety culture: theory, method and improvement*. CRC Press, 2017.

³⁸ Emma Rothschild, “What is security?”, *op. cit.*, pp. 53–98; Thierry Balzacq and Stefano Guzzini, “Introduction: ‘What kind of theory—if any—is securitization?’”, *International relations* 2015, vol. 29, no.1, pp. 97–102.

³⁹ Ramesh Thakur, “The United Nations and human security”, *Canadian Foreign Policy Journal*, 1999, vol. 7, no. 1, pp. 51–59.

⁴⁰ Mary Jo Nolin, Elizabeth Davies, and Kathryn Chandler, “Student victimization at school”, *The Journal of School Health*, 1996, vol. 66, no. 6, p. 216; Gail A. Wasserman, *Prevention of serious and violent juvenile offending*, US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2000; Ron A. Astor, “School violence: A blueprint for elementary school interventions”, *Children & Schools*, 1995, vol. 17, no. 2, pp. 101–115.

школског окружења.⁴¹ Изнету премису потврђују сви догађаји који су се догодили и који су као исход имали различите последице.⁴² Не постоје развијени ефективни програми, модели и методи сарадње чији је референтни објекат безбедности: школа, запослени у школи, ученици и школско окружење. Од 160 анкетираних родитеља чија деца похађају основну школу, њих 98% сматра да државоцентрични безбедносни модел координације одозго према доле, који је требао да обезбеди прилагођене и ефективне пакете безбедносних услуга у сусрет сложеним индивидуалним околностима безбедности ученика, запослених у школи и школе, није учинио ништа, односно да је разочарао својом небригом. Не постоји осмишљен модел сарадње – сматрају сви анкетирани наставници или њих 100% (од њих 50) који би се морао препознати и доживети у школском окружењу и самом географском простору школе (...), што доводи у питање линије и нивое одговорности, без обзира да ли су координисани одозго на доле или не. Посебно је проблематично, примећује 96% анкетираних наставника, на који начин Влада Републике Србије и њени органи не разумеју шта је безбедност ученика, школе, запослених у школи и школског окружења. У Србији нема видљивих и применљивих стандардизованих услуга чија је референтна вредност ученик, школа и запослени у школи, који би могли да препознају или спрече напад у школи, указује 98% од 12 интервјуисаних особа које раде у области безбедности? Истраживања и њихови резултати у свету потврђују да је смртоносни напад у школи могуће спречити, јер у 81% случајева има довољно сигнала који указују да ће напад бити изведен.⁴³

⁴¹ Од анкетираних грађана њих 160 или 88% изјавило је да су насиље и други криминални акти веома изражени, и свакодневно се увећавају стварајући несигурност.

⁴² Од анкетираних ученика и родитеља њих 160 или њих 100% сматра да је преживело колективну виктимизацију услед смртоносног напада у школи „Владислав Рибникар”.

⁴³ У већини случајева, други људи су знали за напад пре него што се догодио. У преко три четвртине инцидената, најмање једна особа је имала информацију да је нападач размишљао или планирао напад на школу (81%). У скоро две трећине инцидената, више од једне особе је имало информације о нападу пре него што се то догодило (59%). У скоро свим овим случајевима особа која је знала био је вршњак – пријатељ, школски друг или брат или сестра (93%). Неки вршњаци су тачно знали шта нападач планира да уради; други су знали нешто „велико или лоше“ ће се догодити, а у неколико случајева су знали време и датум напада. Један ученик који је знао да ће доћи до напада донео је камеру да би могао да слика догађај да би развио своју идеју да повреди мету(е) пре напада (95%). Дужина

Веровање да је безбедност ученика, запослених у школи и улоге школе у Србији остварљива/заштићена применом „Модела физичког рада полиције“, или „Модела стражарења полиције“ је неплодносно и усамљено у светској пракси, а што сматра 96% интервјуисаних познавалаца из области безбедности. Отуд се може закључити да постоје елементи погрешног мишљења за тако сложен и шаролики проблем. Присутан је, примећују анкетирани грађани (њих 160), да је безбедност ученика, запослених у школи и саме школе пренет у искључиву надлежност полиције, што не може после напада у школи „Владислав Рибникар“ да врати достојанство школи и њеној улози у друштву, већ је затвара и издваја из друштва стварајући модел тзв. „затвора за образовање“, без видљивог ширег грађанског колаборативног приступа (кроз сарадњу).⁴⁴ Садашњи безбедносни приступ у Србији у заштити ученика, запослених у школи и школе не може, према мишљењу 160 анкетираних грађана (њих 96%), да подржи ниједан елемент који је нужен за развој школе и њене функције у друштву, било да је она образовна или васпитна. Овакво становиште подржава и истраживање где је у анкети међу грађанима, од јавности затражено да наведу проблеме безбедности ученика, запослених у школи и саме школе, од

времена у којем су нападачи држали ову идеју пре стварног напада варира је знатно. Неки нападачи су замишљали о нападу само један или два дана раније за унапређење тог напада; други нападачи су имали идеју о нападу толико дуго – чак и годину дана пре његовог извођења. Нешто више од половине нападача развило је своју идеју за инцидент најмање месец дана пре напада (51%). Поред тога, скоро сви нападачи су планирали напад пре извођења (93%). Штавише, било је доказа из понашања нападача пре напада да је нападач имао план или се спремао да повреди мету(е) (93%). На пример, један нападач је замолио своје пријатеље да му помогну да дође до муниције за једно од његових оружја; одсекао крај пушке да би је лакше сакрио испод своје одеће; купио дуги капут са својом мајком; и резрезао џепове капута како би могао да крије оружје држећи га кроз један од изрезаних џепова. Тај нападач је имао познату фасцинацију оружјем, и то је у неколико наврата рекао својим пријатељима да је размишљао о убиству појединих ученика у школи. Освета је била мотив више од половине нападача (61%). Остали мотиви су били покушај решавања проблема (34%); настојања да се добије пажња или признање (24%) и др. Више од половине нападача имало је више мотива или разлога за своје нападе у школи (54%). Видети: Kirchner, Jody Ann, *A Safe School Plan for Jefferson Elementary School*, 1997.

⁴⁴ Може се рећи да су органи Републике Србије били приморани или су морали да реагују на начин да уведу „Модел стражарења полиције“, јер није постојао други модел. У прелазним периодима након смртоносних напада овакав модел је нужен.

укупног броја од 160 анкетираних њих 88% навело је насиље у друштву које се улива у школе као број један, док је њих 8% навело „недостатак дисциплине у школи“, а њих 4% је навело недостатак финансијске подршке од стране државе. У тренутном стању безбедносних капацитета за заштиту школе, ученика, наставника, ненаставног особља и школског окружења, може се приметити и закључити да Република Србија нема референтну јединицу у оквиру Министарства унутрашњих послова, на пример „Дирекцију унутрашње безбедности која би у својој структури имала Службу за препознавање (обавештајну и безбедносну анализу и профилисање, и друге безбедносне послове) ризика, изазова и процену претњи (...)“, која би могла да покрене Иницијативу за изградњу „Модела безбедне школе“ заједно са одговарајућом, на пример, „Канцеларијом за процену безбедности школа“ у оквиру Министарства образовања, која такође не постоји. Служба за процену безбедносних ризика, изазова и претњи у Дирекцији унутрашње безбедности, имала би научни и стручни капацитет у проучавању и спречавању угрожавања школе и других видова циљаног насиља за изградњу и стварање безбедног окружења за ученике, наставнике и особље. Како не постоји наведена служба, ни канцеларија за процену безбедности школе у Министарству за образовање, Србија нема научна истраживања напада у школама. Стога, она нема могућности да крене у развој „Модела безбедне школе“. Из изнетог следи да је јасно да не постоји објашњење зашто је до напада у школи „Владислав Рибникар“ дошло и, услед наведеног недостатка, неће га ни бити. Из наведеног следи да Србија и даље неће имати безбедносна решења за заустављање овог проблема у будућности, ако не буде имала наведену службу и канцеларију. Према доступним научним и стручним ставовима у ЕУ и свету, развој „Модела безбедне школе“ развио би механизме који би могли да укажу/сугеришу да се будући напади спрече. Ако они који су одговорни за безбедност у школама знају која питања треба да поставе, и где да се поставе, извесно је да би се могла открити сазнања која би се преводила у аналитичким процесима анализом у податке, а затим у информације које би помогле у настојањима да се интервенише пре напада у школи на ученике или на саму школу.⁴⁵ Традиционални принцип улоге и учешћа у безбедности школе, ученика

⁴⁵ Edson Ferreira Liberal, Roberto Tschoepke Aires, Mariana Tschoepke Aires, and Ana Carla de Albuquerque Osório, "Safe school", *Jornal de Pediatria*, 2005, vol. 81, pp. 155–163. Кључна знања потребна за ову област рада у безбедности су из области бесконтактног профилисања која сада не постоје у Србији (*прим. аутор*).

и наставника и шире заједнице државоцентричног приступа (присутан и у неким земљама ЕУ), пропушта да примети да се проблеми безбедности школе, ученика, наставника и школског окружања по правилу решавају комбинацијом одговора; ретко је довољна само једна врста одговора, на пример полиције. Све је више доказа из истраживања науке и литературе, као и стручне праксе, да у решавању узрока који се налазе у основи настајања проблема од криминала и нереда треба да буду укључени сви учесници у друштву, било да су они јавни или приватни, а не само да заједница очекује да полиција ухапси преступнике, већ да се безбедност заснива на ефикаснијој контроли таквих проблема пре настанка, односно у превенцији, кроз напор и деловање целокупног друштва. Постојећи безбедносни приступ, пропушта (прецизније је рећи нема капацитет ни људски ни материјални) да примети да је ретко довољна само једна врста одговора, на пример полиције на проблеме безбедности школе. Све чешће се у истраживањима открива да није само полиција та која треба да има ауторитет и стручност да одговори на многе проблеме безбедности школе, да их ефикасније спречи и контролише, већ је то одговорност целокупне заједнице чији је полиција само један сегмент у ланцу одговорности.

4) ИЗГРАДЊА „МОДЕЛА БЕЗБЕДНЕ ШКОЛЕ“

Изградња „Модела безбедне школе“ у Републици Србији треба да обухвати и подразумева трансформацију постојеће традиционалне замисли да је систем безбедности заштитник власти, у демократски модел да је систем безбедности „грађанин у другој одори“, да му је основна функција да заштити грађане. Садашња безбедност школе кроз систем безбедности који укључује само „Модел физичког рада полиције“ и „Модел стражарења полиције“, није једини приступ безбедности који ученици, школа и грађани желе да виде. Према истраживању, које је спроведено септембра и октобра месеца 2023. године, дошло се до резултата да грађани Републике Србије, или њих 94% од укупног броја анкетираних (од њих n=160), желе систем безбедности који ће укључити све актере друштва, њихове улоге, одговорности и радње тако да се њиме управља на начин који је више у складу са демократским нормама и логичким принципима доброг управљања у безбедности, да развије и доприноси безбедном окружењу школе које је погодно за миран развој школе, ученика, њиховог права на мирно уживање права на учење и боравак, не само у

школи и њеном непосредном окружењу већ унутар целе заједнице и географском простору државе. Трансформисани систем безбедности био би заснован на науци и знању, где би наука и знање требало да информишу безбедносну праксу. То би омогућило смањење ризика од сукоба, насиља, угрожавања, а такође тиме би се обезбедила сигурност за грађане и створило би се заштићено окружење за одржив развој права грађана на безбедност, а истовремено би се омогућио и развој безбедносних механизма којима се не би угрозила права грађана, па тиме и школа које би биле заштићене. Супротно од владајућег и сада већинског разумевања да је полиција та која је једина одговорна за безбедност школе, потребно је да се отпочне са изградњом и увођењем у безбедносну праксу Србије „Модела безбедне школе“, који би могао омогућити процват колективног учешћа и одговорности заједнице за безбедност ученика и школа. У Републици Србији предлаже се следећи дизајн за имплементацију „Модела безбедне школе“, који треба да развије степеност, али не одвојен већ ланчан (троструки, или на више нивоа) центар гравитације за безбедност школе, ученика, наставног особља и окружења школе у заједници, потом да буде усмерен на сложене разнолике проблеме активности у школи и њеном окружењу, где интервенције морају бити прилагодљиве на локалном, градском и националном нивоу, а исходи предвидљиви и контролисани. Модел би требало да подржава флексибилност идеја, мисли и радњи кроз примену у пракси које су потребне за суочавање са новим или непредвиђеним изазовима, ризицима и претњама и то, проактивно, да буде мотивациони за учеснике да се носе са изазовним и остваривим циљевима, да развија разумевање и поверење међу учесницима у моделу (ученицима, наставницима, ненаставном особљу, родитељима, и другим члановима и органима у заједници, ради предвидљивости улога и њихових граница). Модел би требало да успостави и обезбеди одговорност хијерархије свих сектора од јавног до приватног, да се створи окружење у којем стручњаци практикују информишући праксу применом научних и стручних знања. Исти би требало и да пропише и потпомогне сарадњу заједнице, школе и учесника, да обезбеди, успостављање колективног модела одговорности заједнице за безбедност ученика, наставног особља и школе, да омогући да правни акти који ће бити донети од стране надлежних органа, локалне заједнице, града, или Народне скупштине омогуће и подрже његов ауторитет рада и одговор на безбедност ученика, запослених у школи и школе, да изгради централно лоцирану структуру која би могла да

подстакне сарадњу различитих органа и предлога, на начин да се омогући безбедност ученика, запослених у школи и школе, да буде способен да дефинише проблеме и створи заједничку визију за њихово решавање, врши координиране интервенције с циљем побољшања могућности модела за остваривање његове сврхе-безбедности ученика, запослених у школи и школе (капацитета људских и материјалних ресурса), затим још и да успостави заједничку основу мерења за праћење напретка и омогућавање континуираног побољшања у безбедности ученика, запослених и школе, да подстиче и координира колективне напоре за максимизирање жељеног утицаја на безбедност ученика, запослених и школе, да изградити поверење и односе међу свим учесницима и да омогући колективни модел рада који ће дефинисати и подстаћи хоризонталну и вертикалну одговорност унутар заједнице да би се обезбедила одрживост безбедности ученика, запослених у школи и школе, и др. У том погледу навешћемо и неке од многобројних могућности које би „Модел безбедне школе“ Републике Србије могао да пружи школи и заједници. Тако би модел могао да омогући да се потенцијални и надолazeћи инциденти циљаног насиља у школи благовремено скенирају, препознају и превенирају, јер су они ретко изненадни и импулсивни чиновни (нарочито са последицама масовних повреда и угрожавања живота ученика, наставника и другог особља), а што показују истраживања у ЕУ и свету.⁴⁶ Такође, модел би могао да омогући да се прикупе обавештења пре покретања напада, јер наука показује да пре већине инцидената друге особе знају за нападачеву идеју и/или планирање напада. Њиме би било могуће омогућити благовремено отпочињање изградње тзв. „моста“ између нападача и потенцијалне мете, формирање потенцијалног профила нападача који би био способен да учествује у циљаном насиљу у школи, препознавање за непрофесионалце невидљивог апела (вапаја) за помоћ коју би будући нападач тражио пре напада, препознавање узрока гради основу понашања будућег нападача пре инцидента, као што су нпр. потешкоће у комуникацији, „борба“ са значајним губицима у породици, или личним губицима и неуспесима, препознавање сигнала претрпљеног малтретирања, прогањања и других повреда које трипи или је претрпео будући нападач, препознавање појединаца који показују за околинду невидљиве спољашње знаке кризе или неинкримисано

⁴⁶ Jod Ann Kirchner, *A Safe School Plan for Jefferson Elementary School*, *op. cit.*, p. 34.

одступајуће понашање.⁴⁷ Поред наведеног, модел би могао да послужи да се изгради база података о уоченим и решеним ситуацијама насиља, чиме би школе и заједница у целини биле у могућности да се благовремено припреме за одбрану од напада, да развију потребне механизме за прикупљање сазнања и да подрже механизме идентификовања, процене и управљања потребним за обезбеђењем сигурности школа. Између осталог, модел би могао да користи и код препознавања концептуализације напада, препознавања и сигнализирања напада, напредовања напада и његових фаза, могао би још и да служи да се дешифрирају благовремено још док су у развоју идеје и мотиви нападача да нанесе штету мети (нпр. да је планирао инцидент, да је претио упућивањем претњи и др.). Модел има посебну важност и код утврђивања елемената „помиреног кодирања инцидента“, код изградње документа „школске историје ученика“, који није само „дневник оцена“, код откривања трендова у настајању и паралела између безбедносних ситуација у свим појавама угрожавања безбедности ученика, наставника, ненаставног особља и школе и њеног окружења, и пружања многих других добробити за ефективнију безбедност школе. Ове промене ка плодноснијим (ефективнијим) резултатима безбедности ученика, запослених у школи и школе, са коришћењем инструмента колективне одговорности друштва, корисна је да се прагматично одреде принципи

⁴⁷ Истраживања показују да су нападачи били старости од 11 до 21 године, а већина нападача је била између старости од 13 и 18 година у време напада (85%). Нападачи су долазили из различитих породичних ситуација, у распону од нетакнутих породица са бројним везама са заједницом. Две трећине нападача долази из породица са два родитеља (63%). Видети: Jody Ann Kirchner, *A Safe School Plan for Jefferson Elementary School*, Augsburg University, 1997; Jason R. Silva, Adam Lankford, "The globalization of American mass shootings? An assessment of fame-seeking perpetrators and their influence worldwide", *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 2023, pp. 1–24. У Силвиној и Ланкфордској студији налазе се резултати испитивања масовних убица жељних славе широм света који вршили нападе од 1999. до 2022. године, у сврху идентификације њихових профила, понашања, утицаја и трендова. Квантитативне анализе су откриле многе сличности између стрелаца који траже славу у многим земљама: они су чешће били млади и већа је вероватноћа да су циљали школе и убили и повредили многе жртве. Налази студије показали су значајан пораст броја стрелаца који траже славу током времена, заједно са повећањем удела масовних стрелаца који су тражили славу и просечног броја жртава које су вршили убиства. Видети још и: Ђорђе Игњатовић, *Криминолохија*, Београд, 2007. стр. 37.

који ће водити промену која је потребна за спровођење „Модела безбедне школе“, кроз анализу постојећег стања која може да донесе нову вредност. Насупрот постојећем схватању безбедности и њеном свођењу на одговорност полиције (које је присутно у већини европских земаља), модел показује да се може досегнути нова вредност у безбедности ученика, запослених у школи и школе, која се може постићи само колективном одговорношћу заједнице. Посматрано кроз историјску призму навешћемо само неколико метода/инструмената у оквиру „Модела безбедне школе“. Према доступној литератури, могу се издвојити нека теоријска и стручна становишта за планирање, развој и успоставу „Модела безбедне школе“. Најпре да наведемо да се „Модел безбедне школе“ формира на: националном нивоу; локалном нивоу (самоуправе општина, град); нивоу школе; нивоу учионице; нивоу појединца/ученика; нивоу породице; нивоу органа безбедности/полиција, и другим. Од метода наведимо „Метод нулте толеранције – док траје изградња модела“ и многе друге. Треба навести да многи истраживачи имају резерве када је у питању примена инструмента/метода „Нулте толеранције“ на млађу децу у школама. Наиме, сматра се да овај инструмент не оставља „простора за изузетке“ у безбедносном поступању ученика, посебно када су у питању млађа деца, те да није применљив у школама са различитим узрастима.⁴⁸ Како се указује, нулта толеранција не дозвољава варијације или изузетке за ученике млађих разреда, који можда не разумеју у потпуности очекивања која прате такав приступ у безбедности. Следећи инструмент у безбедности који је заступљен у „Моделу безбедне школе“ је „Метод вршњачке медијације“ који је у извесној мери дао корисне резултате као метод за решавање сукоба између ученика. Овај метод омогућава ученицима да буду одговорни за своје речи и дела. Применом овог инструмента ученици науче да могу да се не слажу, и слажу са другима у исто време.⁴⁹ Вршњачка медијација се заснива на основи решавања сукоба. Вршњачко посредовање „оснажује ученике да деле одговорност за стварање безбедног школског окружења“ учењем вештина интервенције и

⁴⁸ Avarita L. Hanson, *Have Zero Tolerance School Discipline Policies Turned into a Nightmare – The American Dream’s Promise of Equal Educational Opportunity Grounded in Brown v. Board of Education*, UC Davis J. Juv. L. & Pol’y, 2005, vol. 9, p. 289.

⁴⁹ Robert B. Kaiser, Robert B. Kaplan, “The deeper work of executive development: Outgrowing sensitivities”, *Academy of Management Learning & Education*, 2006, vol. 5, no. 4, pp. 463–483.

превенције сукоба.⁵⁰ Вршњачка медијација укључује посредника треће стране који „слуша сваког учесника у споразумевању о ситуацији“. Њоме се утврђују проблеми које треба решити, што помаже ученицима у процени могућег решења. Такође, медијацијом се спроводе и друге активности да дође до споразума на „безболан начин“ за учеснике.⁵¹ Сматра се да решавање сукоба вршњачком медијацијом има неколико предности за школско особље, вршњачке посреднике, ученике, породице и друштво.⁵² Неке од предности су: школско особље троши мање времена на спорове међу ученицима; ученици посредници развијају лидерство и повећавају језичке вештине и самопоштовање; ученици постају активни у процесу решавања проблема; процес медијације се преноси на породице. Млади који уче да решавају конфликте мирним путем вероватно ће учинити исто када одрасту.⁵³ Један од метода је „Метод решавања сукоба након што се догоди где није могућа медијација, који истовремено може бити и метод и стратегија која омогућава људима да комуницирају једни са другима на позитиван начин како би решили своје разлике“ у неком разумном времену и поступку.⁵⁴ Процес решавања сукоба може се описати кроз следеће фазе: посвећеност решавању; дефиниције сукоба; преговора; споразума; уговарања; спровођења промена, и евалуација.⁵⁵ Надаље, „Модел безбедне школе“ у свом ткиву има и многе друге методе и инструменте, али и активности као што су: одговарајући надзор (временски, проблемски и др.); анкета; дани отворених врата; родитељски кругови; развој друштвеног миљеа школе; надгледање окружења; географско профилисање; типолошко профилисање, уз многе друге програме превенције свих облика понашања која угрожавају права

⁵⁰ Aline M. Stomfay-Stitz, “Conflict resolution and peer mediation: Pathways to safer schools”, *Childhood Education*, 1994, vol. 70, no. 5, pp. 279–282.

⁵¹ Cheryl Cutrona, Diane Guerin, “Confronting Conflict Peacefully: Peer Mediation in Schools”, *Educational Horizons*, 1994, vol. 72, no. 2 pp. 95–104.

⁵² *Ibid.*, pp. 95–104.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Aline M. Stomfay-Stitz, “Conflict resolution and peer mediation: Pathways to safer schools”, *op. cit.*, pp. 279–282.

⁵⁵ David W. Johnson, Roger T. Johnson, “Constructive conflict in the schools”, *Journal of social issues*, 1994, vol. 50, no. 1, pp. 117–137; Rose W. Miller, “In Search of Peace: Peer Conflict Resolution”, *Schools in the Middle*, 1993, vol. 2, no. 3 pp. 11–13; Joan Blades, *Mediation: An old art revitalized*. Mediation Q, 1984, p. 59; Morton Deutch, *The resolution of conflict*, New Haven, London, 1973.

ученика на мирно уживање својих права у школи и школском оружењу. Учесници у изградњи, успостави и примени „Модела безбедне школе“ су: целокупна заједница (већинска и мањинска), са истим обавезама; верске заједнице свих конфесија, владине и невладине институције; спортске асоцијације, и сви други чланови заједнице као групе или појединци (грађани). Један од важних инструмената у ланцу изградње „Модела безбедне школе“ је Водич којим се детаљно описују начини на који ће се градити наведени модел. Он треба да повеже стандарде пута настајања и законитости успоставе модела. Претходница изградње Водича за изградњу „Модела безбедне школе“ је доношење од стране Народне скупштине Републике Србије на националном нивоу: Декларације о безбедности ученика, наставног и ненаставног особља и школе; Закона о безбедности школе, ученика, наставног и наставног особља; Стратегије превентивног деловања заједнице у безбедности школе, ученика, наставног и другог особља; Стратегија изградње бранљивог простора школе; Стратегија културе безбедности школе (вредности и норме). Од других ништа мање значајних докумената и аката, неопходно је донети: План безбедности школе, Кодекс безбедности школе и друге Правилнике и Упутства. Такође је неопходно утврдити у актима и формирати: у оквиру Министарства образовања Канцеларију за анализу процене безбедности школе, „Националну асоцијацију директора за безбедност школе“, „Канцеларију за безбедност ученика и школа“ на нивоу градова и локалних самоуправа, као минимум стандарда за отпочињање изградње „Модела безбедне школе“ и његово успостављање кроз примену у пракси. Требало би установити и ревизора за безбедност школе на националном, нивоу градова и општина са јасном поделом овлашћења и одговорности. Поред наведених организационих облика, неопходно је инсталирати у оквиру Министарства унутрашњих послова (новом организацијом и новим Законом о унутрашњим пословима) Дирекцију унутрашње безбедности, која би у својој организационој структури поред других јединица имала Службу за анализу и процену претњи (део специјално у вези школе) и свих других безбедносних појава угрожавања и њихових трендова (атентата, радикализације, екстремизма, насиља, и др.). Улога плана безбедне школе у изградњи и функционисање „Модела безбедне школе“ није само да смањи насиље у школи, већ и да обезбеди окружење које је безбедно, постојано и мирно за ученике и особље.⁵⁶ Поједини

⁵⁶ Како насиље постаје једна од највећих брига друштва, школе се суочавају са одлукама о примени стратегија за превенцију насиља. Један такав програм је

истраживачи описују план безбедне школе као „свеобухватан и систематичан процес да створи и одржава безбедну и пријатну школску климу, без дрога, насиља и страха“.⁵⁷ Како Морисон и други закључују „Школске политике у плану морају учинити више од настојања да не буде насиља“.⁵⁸ За потребе истраживања и изградње „Модела безбедне школе“ у Републици Србији, поред многих модела безбедности школе у свету вредних пажње, који због обима рада не могу бити представљени, изложићемо неке приступе који укључују:

1) „Модел др. Олвеуса (Olweus)“. Овај познати норвешки аутор истражује и проучава феномен малтретирања и жртве насилника више од двадесет година.⁵⁹ На основу вишедеценијских истраживања обликовао је и развио програм интервенције заснован на „основном демократском принципу: „Сваки појединац треба да има право да буде поштеђен угњетавања и (намерног или ненамерног) понижавања, у школи као и у друштву уопште“.⁶⁰ Раних 1980-их доктор Олвеус је спровео истраживање насиља у школи, које је обухватило основне и ниже средње школе у Краљевини Норвешкој. Резултати студије показали су да су школе које су биле укључене у пројекат имале значајан проценат смањења проблема са малтретирањем. Било је

имплементиран у наставни план и програм здравственог васпитања за ученике средњег нивоа у седмом разреду у руралном Мисисипију. Адаптација “Prothrow-Stith “Violence Prevention: Curriculum for Adolescents” (1987)” – уведена је као примарна интервенција за ученике да постану свесни последица насиља и стратегија за одвраћање од насилног понашања. Наставни план и програм је представљен у осам целина: (1) насиље у друштву; (2) убиство; (3) фактори ризика; (4) бес; (5) исказивање беса; (6) туча; (7) шта доводи до туче и, (8) алтернативе борбе. Током програма ученици су били активно укључени у дискусије. Позвани говорници и панелисти послужили су као ресурси из заједнице. Видети: Enger, John M., *Effects of a Violence Prevention Program on Student Understanding of Violence*, 1994.

⁵⁷ Ronald Stephens, “Planning for safer and better schools: School violence prevention and intervention strategies”, *School Psychology Review*, 1994, vol. 23, no. 2, pp. 204–215.

⁵⁸ Gale M. Morrison, Michael J. Furlong, Richard L. Morrison, “School violence to school safety: Reframing the issue for school psychologists”, *School psychology review*, 1994, vol. 23, no. 2, pp. 236–256.

⁵⁹ Ron A. Astor, “School violence: A blueprint for elementary school interventions”, *Children & Schools*, 1995, vol. 17, no. 2, pp. 101–115.

⁶⁰ Dan Olweus, “Bully/victim problems in school: Facts and intervention”, *European journal of psychology of education*, 1997, vol. 12, pp. 495–510.

такође смањење крађе, вандализма и изостајања са наставе и повећање задовољства ученика „школским животом“ боравком у школи.⁶¹ Овај програм се усредсређује на школске интервенције на три различита нивоа: 1) ниво школе, 2) ниво учионице, и 3) индивидуални ниво.⁶² Интервенције на нивоу школе укључују неколико форми које се усредсређују на свеукупно школско окружење. Неке интервенције на нивоу школе укључују: анкете, дан школске конференције о проблемима насилник/жртве, одговарајући надзор у време одмора, родитељске кругове, групе наставника за развој друштвеног миљеа школе и многе друге методе. С друге стране, методе на нивоу учионице укључују: играње улога, кооперативно учење, вршњачку медијацију, појашњења, похвале, санкције и друга правила прописана Кодексом безбедности против малтертирања, било ког вида насиља и других штетних радњи. Према истом аутору индивидуалне интервенције усмеравају се на радње које су сигналне или конкретно изведене које врши појединац/ученик, где се примењује метод конкретних разговора са учеником, његовим родитељима, и многи други методи.⁶³

2) „Калифорнијски модел планирања безбедне школе“, који је развила држава Калифорнија кроз сарадњу Одељења за образовање, Центара за превенцију криминала и насиља и државног тужиоца Калифорније.⁶⁴ По овом моделу безбедна школа је „уредно сврсисходно место у коме ученици и особље могу слободно да уче и предају без претњи физичке или психичке повреде“.⁶⁵ Модел се темељи на четири кључна принципа: а) Сигурне школе су брижне школе; б) Сигурне школе се граде кроз сарадњу (трудом) родитеља, наставника, особља обезбеђења, поверљивог особља, полиције, представника и чланова заједнице; в) Сигурне школе комуницирају са високим стандардима и, г) Сигурне школе за превенцију гради особље и ученици који су

⁶¹ Ron A. Astor, “School violence: A blueprint for elementary school interventions”, *op. cit.*, pp. 101–115.

⁶² Dan Olweus, “Bully/victim problems in school: Facts and intervention”, *op. cit.*, pp. 495–510.

⁶³ Dan Olweus, “Bully/victim problems in school: Facts and intervention”, *op. cit.*, pp. 495–510.

⁶⁴ *Safe schools: A planning guide for action*, California Department of Education and Violence Prevention Center (Calif.), Department of Education, 1995.

⁶⁵ Russell Skiba, Shana Ritter, Ada Simmons, Reece Peterson, Courtney Miller, *The Safe and Responsive Schools Project: A school reform model for implementing best practices in violence prevention*, 2006.

безбедносно образовани и припремљени.⁶⁶ Овај модел предвиђа процес планирања модела Калифорнијске сигурне школе у седам корака. Претходница самог процеса изградње је формулисање (правно и фактичко утврђење) Одбора за планирање и креирање визије за школу. Када се визија створи, информације о школи и заједници сакупе и анализирају, идентификују области жељене промене, постави главни циљ, бирају се и спроводе стратегије за сваку компоненту Сигурне школе. Последњи корак састоји се од евалуације и процене напретка да би се идентификовале снаге и слабости у Плану безбедне школе.⁶⁷ Процес планирања модела Калифорнијске сигурне школе у седам корака „фокусира се на развијање тимског духа у школи и спремности околне заједнице да се укључи у континуирани процес критичке евалуација и промена“.⁶⁸ Поред наведених интересантан је и програм „Сигурне школе“ за афричку децу. У истраживању се уочава резултат који указује на то да школске просторије све више постају одлагалишта великог дела насиља које погађа децу.⁶⁹

3) Почетком трећег миленијума на подручју Општине Звездара започет је програм за изградњу „Модела безбедне школе“ у оквиру програма „Безбедна заједница са превенцијом криминала“.⁷⁰ Сам

⁶⁶ Fernando Elizondo, Ken Feske, Dana Edgull, Kelle Walsh, “Creating synergy through collaboration: Safe schools/healthy students in Salinas, California”, *Psychology in the Schools*, 2003, vol. 40, no. 5, pp. 503–513.

⁶⁷ Седам корака „Калифорнијског модела безбедне школе“ подразумевају: 1) Идентификацију чланова одбора за планирање безбедне школе; 2) Креирање визије школе; 3) Прикупљање и анализирање информација о школи и њеној заједници; 4) Идентификацију области жељене промене у школи и заједници; 5) Постављање главног циља; 6) Избор и примену стратегије за сваку безбедну школску компоненту; 7) Оцену и процену напретка. Видети: *Safe schools: A planning guide for action*, op. cit.

⁶⁸ Jane Wettach, Jenni Owen, *Instead of suspension: Alternative strategies for effective school discipline*, 2015.

⁶⁹ Garth Stevens, Gail Wyngaard, Ashley Van Niekerk, “The Safe Schools Model: an antidote to school violence?: conversations about research”, *Perspectives in education*, 2001, vol. 19, no. 2, pp. 145–158.

⁷⁰ Модел су покренули и предложили за реализацију: Драган Манојловић, Дејан Стевановић и многи други, као што је тадашњи председник СО Звездара господин Петар Моравац, одговорна лица у школама и организацијама на територији Општине Звездара, грађани, представници медија и многи други. „Модел је извод из програма превенције криминала у заједници.“

„Модел безбедне школе“ развијао се до 2004. године кроз седам корака, узимајући у обзир принципе Калифорнијског модела и модела доктора Олвеуса. У програм су били укључени: грађани/заједница, школе, верске заједнице, мањинске заједнице, полиција и сва друга удружења и организације. Један од првих докумената који је донет је Водич за изградњу „Модела безбедне школе“. Одмах затим су формиран тимови којима је дато у задатак да изграде профиле за све школе на територији општине Звездара, као што су: локације-топографски, криминолошки – из историје криминалних дешавања у последњих десет година; типолошки у складу са облицима криминалних активности; профил мете; профил проблема; профил рањивости, безбедносни, профили географских саобраћајних траса-путева којим се ученици крећу од куће до школе, од школе до куће, са сигурним рутама које су надзиране у временима догађаја-доласка или одласка ученика из школе, и други. Донети су акти као што су: Кодекс Безбедности школе, Декларација о безбедности ученика, наставника и школе на нивоу општине; Кодекс безбедносне културе који су познаваоци из те области предавали ученицима, наставницима, родитељима и члановима заједнице; формиран је Савет за превенцију криминала и ужа тела за поједине области; изграђени су документи превенције криминала који су садржали принципе: превенције, предвиђања, проактивности, ометања, растурања криминалних активности усмерених према школи; вршена је стална обука службеника безбедности, родитеља и особља школе како да се препозна да ће наступити „мост опомене“ код ученика; дефинисани су принципи и елементи управљања конфликтом; дефинисани су простори безбедности који непосредно утичу на безбедну школу; вршена је стална обука како бесконтактно профилисати појаву угрожавања безбедности или неинкриминисано одступајуће понашање које у себи носи изазов, ризик и претњу; изграђени су захтеви поверљивости; уведене су стандардне оперативне процедуре за безбедну школу; сви подаци су се сливали у групу за анализу безбедности школе која је своје извештаје достављала Савету за превенцију на нивоу Скупштине општине са препорукама; вршена су стална анкетања ради кориговања концепта безбедности школе и заједнице; уведено је ненаметљиво надгледање контекста учионице: ходник, дворишта, улица и др. Тражени су изведени криминогени објекти; формиран је Тим за анализу, Тим за информисање, Тим за развој програма и други тимови; анкетањем су тражени непријављени догађаји, напади, инциденти, претње, употреба или

претња оружјем, нуђење дрога и др. (нпр. анкета „Самооптуживања“ и др.), да би се градио безбедан простор отпоран на могући криминални догађај. Уведена је процедура: истражујемо > примењујемо = резултат; коригујемо > истражујемо = резултат; примењујемо и истражујемо у сталном кружном процесу. Такође је изграђен модел анализе у поступку: сазнање > анализа = податак; употреба > анализа = информација > аналитичка обрада = интелигенција > примена и мере, поновни и стални кружни ток. За све елементе превенције изграђене су „брошуре“ за ученике, родитеље, особље школе под називом „Како бити и остати безбедан“ – посебно за сваку област, као што су: превенција тероризма, отмица, талачких ситуација, разбојништва, насиља, ношења оружја, крађа, туча, дрога, експлозија и др. Поред сваког телефона је стајао изграђени формулар ако се пријављује анонимно претња о подметнутој бомби или другој експлозивној направи, како и шта попуњавати. Уведени су дани отворених врата. За све одласке ученика изван простора школе сачињаван је план активности ненаметљивог надгледања. По први пут је уведан План руте за одлазак на ученичке екскурзије са обавезним надзором возача кроз тестове на алкохол и друго и возила, са елементима техничког прегледа који је морао бити приложен у документацији пута. Обавештавани су органи надлежни за надзор на траси пута-кретања возила са ученицима и надлежни орган где ће ученици боравити са захтевом за надгледање и отклањање безбедносних претњи. Изграђени су тестови способности за разне области криминала и много других садржаја. Изграђени су програми: Отклањање мотивације за почињење криминалног деликта; Програм онемогућавања потенцијалног извршиоца да почини криминални деликт и напусти место злочина неопажено; Програм отклањања могућности неопаженог приступа школи; Програм да научимо да будемо безбедни у школи; Програм да научимо како се безбедно живи; Програм надгледања околине и многи други програми. Одмах прве године од 18 напада на ученике који су претходне године квалификовани као разбојништво, након примене „Модела безбедне школе“ извршен је један покушај разбојништва на путу до школе. Модел је након пет година пилот пројекта имао за циљ да отпочне његова примена на подручју свих општина и школама на територији града Београда.⁷¹ Из свега изнетог како одредити: Шта је

⁷¹ Истраживање је спроведено 2002. на подручју СО Звездара у свим школама – основним и средњим.

безбедна школа? Према истраживању које смо спровели може се дати епистемолошки оквир одређења: „Безбедна школа је законски, образовно, васпитно, географски и безбедносно одређено сигурно место, где се посао образовања и васпитања може обављати у пријатном окружењу без застрашивања, малтретирања, насиља и страха, где образовна и васпитна клима негује дух прихватања и бриге за свако дете/ученика и особље школе, а образовна, васпитна и безбедносна очекивања јасно саопштавају и доследно се примењују“.

6) ИЗВОРИ

- Abdi Haji Daud, Thinguri, Ruth, Mugwe, Mary, “Does Stakeholders” Security Planning Influence Security Management Outcomes? *Empirical Evidence from Public Secondary Schools in Mandera County, Kenya*, Vol.6, Iss. 4, 2022.
- Abhishta, Abhishta, et al., “Why would we get attacked? An analysis of attacker”s aims behind DDoS attacks”, *J. Wirel. Mob. Networks Ubiquitous Comput. Dependable Appl.*, Vol.11. No. 2, 2020.
- Agnich, Laura E., “A comparative analysis of attempted and completed school-based mass murder attacks”, *American Journal of Criminal Justice*, Vol. 40, 2015.
- Antonsen, Stian, *Safety culture: theory, method and improvement*. CRC Press, 2017.
- Astor, Ron A., “School violence: A blueprint for elementary school interventions”, *Children & Schools*, Vol. 17, No. 2, 1995.
- Avant, Deborah D., *The market for force: The consequences of privatizing security*. Cambridge University Press (2005).
- Balzacq, Thierry, Guzzini, Stefano, “Introduction:”What kind of theory–if any–is securitization?”, *International relations*, Vol. 29, No. 1, 2015.
- Bigo, Didier, “When two become one: Internal and external securitisations in Europe”, *International relations theory and the politics of European integration: Power, security and community*, 2000.
- Blades, Joan, *Mediation: An old art revitalized*, Mediation Q., 1984.
- Bonanno, Caitlin M., Levenson Jr, Richard L., “School shooters: History, current theoretical and empirical findings, and strategies for prevention”, *Sage Open*. Vol. 4, No. 1, 2014.

- California Department of Education, and Violence Prevention Center (Calif.), *Safe schools: A planning guide for action*. Department of Education, 1995.
- Cascardi, Michele, King, Christopher M., Rector, Daniel, DelPozzo, Jill, "School-based bullying and teen dating violence prevention laws: overlapping or distinct?", *Journal of interpersonal violence*, Vol. 33, No. 21, 2018.
- Comfort, Louise K., "Risk, security, and disaster management", *Annu. Rev. Polit. Sci.*, Vol. 8, 2005.
- Cutrona, Cheryl, Guerin, Diane, "Confronting Conflict Peacefully: Peer Mediation in Schools", *Educational Horizons*, Vol. 72, No. 2, 1994.
- Cvrtila, Vlatko, Perešin, Anita, "New security models and public-private partnership", *Collegium antropologicum*, Vol. 38, No. 1, 2014.
- Dalby, Simon. *Security and environmental change*. Polity, 2009.
- Day, David M., Golench, Carol A., MacDougall, Jyl, Beals-Gonzales, C., *School-based Violence Prevention in Canada: Results of a national survey of policies and programs*, 1995.
- De Waard, Jaap, "The private security industry in international perspective." *European journal on criminal policy and research*, Vol. 7, 1999.
- Deutch, Morton, *The resolution of conflict*, New Haven, London, 1973.
- Elizondo, Fernando, Feske, Ken, Edgull, Dana, Walsh, Kelle, "Creating synergy through collaboration: Safe schools/healthy students in Salinas, California", *Psychology in the Schools*, Vol. 40, No. 5, 2003.
- Enger, John M., *Effects of a Violence Prevention Program on Student Understanding of Violence*, 1994.
- Fox, James Alan, Sanders, Nathan E., Fridel, Emma E., Duwe, Grant, Rocque, Michael, "The contagion of mass shootings: The interdependence of large-scale massacres and mass media coverage", *Statistics and Public Policy*, Vol. 8, No. 1, 2021.
- Fritsche, Immo, "Predicting deviant behavior by neutralization: Myths and findings", *Deviant Behavior*, Vol. 26, No.5, 2005.
- Hanson, Avarita L., "Have Zero Tolerance School Discipline Policies Turned into a Nightmare-The American Dream's Promise of Equal Educational Opportunity Grounded in Brown v. Board of Education", *UC Davis J. Juv. L. & Pol'y*, Vol. 9, 2005.

- Ignjatović, Đorđe, *Kriminologija*, Beograd, 2007.
- Johnson, David W., Johnson, Roger T., "Constructive conflict in the schools", *Journal of social issues*, Vol. 50, No. 1, 1994.
- Johnston, Les, "What is vigilantism?", *The British Journal of Criminology*, Vol. 36, No. 2, 1996.
- Kaiser, Robert B., Kaplan, Robert B., "The deeper work of executive development: Outgrowing sensitivities", *Academy of Management Learning & Education*, Vol. 5, No. 4, 2006.
- Kirchner, Jody Ann, *A Safe School Plan for Jefferson Elementary School*, 1997.
- Kutsyuruba, Benjamin, Klinger, Don A., Hussain, Alicia, "Relationships among school climate, school safety, and student achievement and well-being: a review of the literature", *Review of Education*, Vol. 3, No. 2, 2015.
- Liberal, Edson Ferreira, Tschoepke Aires, Roberto, Tschoepke Aires, Mariana, de Albuquerque Osório, Ana Carla, "Safe school", *Jornal de Pediatria*, Vol. 81, 2005.
- Mawby, Rob I., "Models of policing", In: *Handbook of policing*, Willan, 2012.
- Miller, Rose W., "In Search of Peace: Peer Conflict Resolution", *Schools in the Middle*, Vol. 2, No. 3, 1993.
- Morrison, Gale M., Furlong, Michael J., Morrison, Richard L., "School violence to school safety: Reframing the issue for school psychologists", *School psychology review*, Vol. 23, No. 2, 1994.
- Muschert, Glenn W., Peguero, Anthony A., "The Columbine effect and school antiviolence policy". In: *New approaches to social problems treatment*, Emerald Group Publishing Limited, 2010.
- Noguera, Pedro, "Preventing and producing violence: A critical analysis of responses to school violence", *Harvard Educational Review*, Vol. 65, No. 2, 1995.
- Nolin, Mary Jo, Davies, Elizabeth, Chandler, Kathryn, "Student victimization at school", *The Journal of School Health*, Vol. 66, No. 6, 1996.
- Ogata, Sadako, *State security-human security*, United Nations University, Public Affairs Section, 2002.
- Olweus, Dan, "Bully/victim problems in school: Facts and intervention", *European journal of psychology of education*, Vol. 12, 1997.

- Pitso, Mamokete Cynthia, *The problem of safety and security in managing effective teaching and learning in the primary school*, University of Johannesburg (South Africa), 2012.
- Pyrko, Igor, Dörfler, Viktor, Eden, Colin, "Thinking together: what makes communities of practice work?", *Human relations*, Vol. 70, No. 4, 2017.
- Richards, Julian, *A guide to national security: Threats, responses and strategies*, Oxford University Press, 2012.
- Rothschild, Emma, "What is security?", *Daedalus*, Vol. 124, No.3, 1995.
- Sarre, Rick, Prenzler, Tim, *Private security and public interest: Exploring private security trends and directions for reform in the new era of plural policing*, Sydney, Australian Security Industry Association Limited, 2011.
- Scott, Michael S., Goldstein, Herman, *Shifting and sharing responsibility for public safety problems*. Washington, D.C.: US Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2005.
- Shearing, Clifford D., "The relation between public and private policing", *Crime and justice*, Vol. 15, 1992.
- Shearing, Clifford D., Stenning, Philip C., "Modern private security: its growth and implications", *Crime and justice*, Vol. 3, 1981.
- Silva, Jason R., Lankford, Adam, "The globalization of American mass shootings? An assessment of fame-seeking perpetrators and their influence worldwide", *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 2023.
- Sinclair, Margaret, *Planning education in and after emergencies*, Paris: UNESCO, International Institute for Educational Planning, 2002.
- Skiba, Russell, Ritter, Shana, Simmons, Ada, Peterson, Reece, Miller, Courtney, *The Safe and Responsive Schools Project: A school reform model for implementing best practices in violence prevention*, 2006.
- Stephens, Ronald D., "Planning for safer and better schools: School violence prevention and intervention strategies", *School Psychology Review*, Vol. 23, No. 2, 1994.
- Stevens, Garth, Wyngaard, Gail, Van Niekerk, Ashley, "The Safe Schools Model: an antidote to school violence?: conversations about research", *Perspectives in education*, Vol. 19, No. 2, 2001.
- Stomfay-Stitz, Aline M., "Conflict resolution and peer mediation: Pathways to safer schools", *Childhood Education*, Vol. 70, No. 5, 1994.

- Straub, Detmar W., Welke, Richard J., "Coping with systems risk: Security planning models for management decision making", *MIS quarterly*, 1998.
- Teh, Yik Koon, "The best police force in the world will not bring down a high crime rate in a materialistic society", *International Journal of Police Science & Management*, Vol. 11, No. 1, 2009.
- Thakur, Ramesh, "The United Nations and human security", *Canadian Foreign Policy Journal*, Vol. 7, No.1, 1999.
- Thornton, Rod, *Asymmetric warfare: Threat and response in the 21st century*, Polity, 2007.
- Tshatshu, Umziuvukile James, *Strategies to deal with poor learner safety in the North-West Province Township Secondary Schools: Towards the development of a school safety strategy*. Diss. Bloemfontein: Central University of Technology, Free State, 2016.
- Warren, Ken, *Designing a new collective operating and funding model in the New Zealand public sector*. Victoria University of Wellington, Te Herenga Waka, Institute for Governance and Policy Studies, 2021.
- Wasserman, Gail A., *Prevention of serious and violent juvenile offending*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2000.
- Wettach, Jane, Owen, Jenni, "Instead of suspension: Alternative strategies for effective school discipline", 2015.
- Wulf, Herbert, *Security sector reform in developing and transitional countries*, Berghof research center for constructive conflict management, Vol. 5, 2004.
- „Закон о основном образовању и васпитању“, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2013, 101/2017, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 129/2021 и 92/2023.
- Завод за статистику Републике Србије. Интернет: stat.gov.rs

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Аутори су у раду спровели истраживање о предностима планирања безбедне школе. Ослањајући се на европску и ширу светску праксу, аутори су у раду изнели примере успешних програма и стратегија планирања корак по корак који школски тимови могу применити на своје школе. Из истраживања произилази да у Републици Србији постоји потреба доношења нових закона и других правних аката који

су нужни за успоставу „Модела безбедне школе“. Аутори предлажу доношење Закона о безбедности школе, ученика, наставног и ненаставног особља, који би створио правну основу за доношење Водича за планирање активности који садржи захтеве и пут изградње „Модела безбедне школе“ у Србији. У Републици Србији постоји све већа забринутост за безбедност школе. Стога се мора радити стратешки да би се обезбедила потребна безбедност школа док не буде изграђен „Модел безбедне школе“. Стратегијско промишљање на ову тему требало би да укључи: 1) политику нулте толеранције на све облике насиља – говором (вербалног) или физичког; 2) решавање могућих сукоба кроз вршњачко посредовање и медијацију; 3) учешће целокупне дрштвене заједнице, а не само полиције у обезбеђењу школа. Шира друштвена заједница на националном нивоу требало би да одмах покрене поступак планирања безбедне школе и да донесе План за изградњу „Модела безбедне школе“. Такође, она би требало да донесе и Програме интервенције против насиља, који ће бити усмерени на млађу децу пре него што она буду умешана у “озбиљна” дела насиља. Све то претпоставља успостављање адекватне организационе структуре за процену претњи које су незаобилазне у развоју обећавајуће стратегије превенције и реаговања на претње употребе ватреног оружја у школама, као и на друге претње насиљем од стране ученика. Друштвена заједница би морала да више поради како би се успоставили Тимови за процену претњи, а који би укључили школске службенике, особље за ментално здравље, полицију, и шире чланове заједнице са посебним знањима из ове области. Чланови ових тимова морали би проћи стручну обуку. Многи стручњаци за образовање и јавну безбедност, како се у истраживању примећује, слажу се да процена претње може бити драгоцено средство, указујући да школе треба одмах да приступе изградњи сопственог безбедносног профила са свим његовим елементима, и спроведу процену претње на начин који минимизира нежељене негативне последице. Из претходне анализе произилази још и да је у Републици Србији потребно донети више значајних аката за изградњу „Модела безбедне школе“ попут Кодекса безбедности школе и Декларације о безбедности школе, ученика, наставног и ненаставног особља и окружења школе. Аутори сматрају да би у оквиру Министарства образовања требало формирати Национални сервис за безбедност ученика и школа; Националну асоцијацију директора за безбедност школе, и ревизора за безбедност школа на свим нивоима са јасним нивоима овлашћења. Затим и

Канцеларију за безбедност ученика и школа на нивоу градова и локалних самоуправа, као и друге органе нужне за остварење функција безбедности у заштити школа. Приручник за школске савете о безбедности био би један од ресурса којег би требало размотрити, а који би служио за развој и примену у школама. Такође је значајно да се донесе и користи „Приручник за одбрану од масовних напада“, који би требало да детаљно пропише поступке засноване на доказима за препознавање знакова упозорења и стварање колаборативних система за доследно праћење свих догађаја у школи и у вези са школом. Поред наведеног, било би потребно још изградити базе података, тзв. „Документ школске историје“, у којем би се водили сви поступци (нпр. Помирљиво кодирање инцидента) о спреченом школском насиљу и тиме омогућило школама да поделе детаље о спреченим инцидентима насиља. Налази из претходне анализе указују да није могуће изградити „Модел безбедне школе“ и управљати процесима у безбедности школе без научних знања и безбедносне праксе. Немогуће је, другим речима, без научних истраживања идентификовати проблеме и прописати адекватне лекове за превенцију и спречавање појава угрожавања школа и њиховог окружења. На то, уосталом, указују и статистички подаци који упућују када је могуће препознати потенцијалног нападача. Тако, у 93% случајева нападач показује сигнале који нису благовремено препознати, а указивали су на најаву злочина; у 81% случајева неко из ближег окружења нападача знао је да ће се напад догодити и ко ће бити жртва; у 63% случајева нападач је пријављивао будућу жртву као нападача на њега, или неког из њеног окружења, пре него што ће он извршити напад. Коначно, на основу резултата претходне анализе, аутори су дошли до закључка да би у Републици Србији било неопходно одмах отпочети са развојем сопственог „Модела безбедне школе“ који би укључио више компоненти: а) личне карактеристике ученика и особља, б) физичко окружење школе, в) друштвено (безбедносно и друго) окружење школе и, г) школску културу безбедности. Пре тога било би потребно израдити и исцрпну аналитичку студију како би се стекао увид у постојеће безбедносне карактеристике школског система Републике Србије.

SAFE SCHOOLS: THE WORLD AND SERBIA – POSSIBLE MODELS

Dragan MANOJLOVIĆ, Dejana GAJIĆ*

Abstract: The deadly attack on the lives of students and staff at the “Vladislav Ribnikar” school in Belgrade on May 3, 2023, caused protests by citizens and the concern of parents and the community for the safety of students in schools in the Republic of Serbia. Professionals and the lay public immediately asked the question: How and why did such a crime happen? Politicians immediately vowed never to let it happen again. After a few days, questions were raised about the safety of students in schools, and conclusions were drawn with claims about who was responsible. There are a lot of questions and conclusions about whether Serbia has the mechanisms to provide security to schools, students, and staff, including claims that a physical approach to security must be included by turning the police into guards. The results of the research on criminal events in schools in the European Union and around the world indicate that it is not enough to turn the police into guards but that a multi-layered set of measures is needed as elements of support in the security process of protection of students, teachers, non-teaching staff, schools, and their environment. In Serbia, some other solution, approach, or model has not been offered, except for two traditional models: the “model of physical police work” and the “model of police guarding”. The paper presents the possibility of building and establishing the following safety models: “Safe School Model”, “National Service for Student and School Safety”, “National Association of Directors for School Safety”, “Office for Student and School Safety” at the level of cities and local self-governments, and “School Safety Auditors at all levels, from national through city to local”. At the same time, the possibility of adopting special legal acts such as the “Declaration on the Safety of Students, Staff, and Schools”, the “Code on School Safety” and the “Law on School Safety”, and other acts necessary to preserve the safety of schools in Serbia is examined.

Keywords: school, security, world, models, Republic of Serbia.

* Faculty of Business and Law, Belgrade. E-mail: detore1914@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6120-0220>

Faculty of Law, New Belgrade. E-mail: dejanadjordjic@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0001-9080-1247>